

ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

УДК:
330.34:321.7
Прегледни рад

Српска политичка мисао
број 4/2011.
год. 18. vol. 34.
стр. 215-235.

Сретен Сокић

Факултет политичких наука, Београд

САВРЕМЕНЕ ЕКОНОМСКЕ ПРОМЕНЕ И РАЗВОЈ ДЕМОКРАТСКИХ ПРОЦЕСА *

Сажетак

Најновије савремене међународне путање развоја демократије носе са собом објективне процесе уједињавања али и субјективне разједињавања. На сцени је обиље политичких и, пре свега, економских условљености. Синтеза су неумитности тенденција капитала које су безгранични просперитет и прави пут напретка. Процеси савремене улоге државе мора пратити и адекватан развој демократских процеса. Наравно, уз посебне концепције овладавања земљама и регионима. Сукобе или јединство домаћих могућности и међународних „погледа“ и баријера прилагођавања међународном. Сва друштва су на „међународном фону“ нужних прилагођавања који веома често отворено намећу одређене геостратешке интересе. Не ретко и светске токове капитала и њихов отворени сукоб са националним идентитетом. У исто време цивилизација тежи за што развијенијом демократијом, тржишном економијом и адекватном улогом државе. Тај неминовно је да прати Србија. Капацитети и садржаји постојећих политичких институција у нашој земљи далеко су од реалности владајућих савремених демократских облика. Још даље од оних форми и садржаја

* Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете и науке Републике Србије.

које су претпоставка модерности и будућности. Отуда је пред научноистраживачким активностима у оквиру пројекта “Демократски и национални капацитети политичких институција Србије у оквиру међународних интеграција” (Бр. 179009.), у наредном петогодишњем периоду, посебан задатак критички преиспитати демократске могућности развоја уз унапређење основних садржаја реформских процеса ка савремености. Ова рад је теоријски облик указивању на најважније проблеме и дилеме непосредне условљености економије и демократије и значају државе у њима.

Кључне речи: Држава, Економија, Демократија, Политичке институције у Србији, Међународне интеграције.

ГЛОБАЛИСТИЧКЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ И СТВАРНА ПРАКСА ДЕМОКРАТИЈЕ И ЕКОНОМИЈЕ

Настанак новог глобалног доба, економије и развоја, демократије и других савремених принципа и назора условљен низом објективних и субјективних чинилаца. Али и политикама и стратегијама низа регионалних и светских интеграција, као и утицајем појединих високоразвијених земаља Запада.

Може се констатовати да је “међународна заједница”, у оквирима утицаја институционалних форми, али и глобалних интереса и реалних могућности, прихватила као “својеврсну реалност и нужност” дугорочне глобалне циљеве и преовлађујуће демократске облике. Није потребно посебно истраживање да се истакне да су дилеме бројне када је у питању њихово остваривање. То се посебно односи на национални ниво – тачније поједине земље света.

Изградња новог глобалног доба, у времену пред нама, подразумева и критичку оцену односно преиспитивање стратешких усмерења и иновацију улоге односно акционих садржаја постојеће мреже субјеката. Они су пре свега државе, разноврсни облици државног глобалног удруживања, међународне и регионалне економске, финансијске и друге институције, мултинационалне компаније. Незаобилазна је и функција светске трговинске организације. Издвојили смо оне наднационалне институције које су активни субјект краткорочних и дугорочних преображаја ка глобалним садржајима у овом миленијуму. Полазно критичко преиспитивање њихове улоге указује да су неминовне промене, да су многи глобални садржаји постали епицентри кризних токова. Редизајнирање ових институција су предуслов даљег развоја економских и демократских односа.

Преуређење светске цивилизације на основама нове визије економије и демократије једини је излаз из зачараног круга, спирале која води ка хаотичном неоколонијализму, новом стању у коме глобални токови и тенденције намећу стратегију политичке доминације и економске подвлашћености. У име демократије засноване на нелегитимности и нелегалности и економије засноване на одсуству економских критерија и утицаја покушава се да светско тржиште постане политички израз усмеравања ка највулгарнијим токовима доминације глобалне моћи. Ипак су то ограничене размере и дometri. Рекли би смо да је савремено светско тржиште немогуће свести на пуки инструмент доминације, са вулгарним визијама владавине само једне врсте капитала кредитно-монетарног. Па био он развијеног у сваком погледу. Али је могуће и неминовно одржавање кризних тенденција.

Нужност радикалног преуређења појавних садржаја глобализације убрзала је и светска економско-финансијска криза (од 2007. до данас). Изненадна (за многе теоретичаре очекивана) и јака криза (запањујућих размера) хара економијама свих земаља света. Са различитим интензитетом и последицама. Али и у глобалним токовима и њеним сложеним и испреплетаним односима. Наравно и у економијама региона. Осим економских стратегија и пројекција којим се покушава овладати криза од великог су интереса и њене последице по преовлађујуће облике и форме актуелних демократских процеса и неодложних потреба преуређења демократије. Уколико је демократија у функцији разноврсних чинилаца, подложна бројним утицајима, институционално уређена у одговарајући поредак и посве условљена карактером преовлађујућих економских и политичких односа онда актуелне чињенице кризних економских токова безусловно условљавају њено испољавање. Може се констатовати да су конфликтни демократски процеси убрзавали и повећавали размере ове кризе. У том контексту савремена демократија треба да постане израз општег закона економске и политичке егзистенције. Процеси су инревирзибилни.

Нема сумње да су, након почетка ове светске економско-финансијске кризе, најшири друштвени и преовлађујући глобални процеси усмерени ка “грчевитом зокрету” - даљем превазилажењу епицентара кризе. Спашавања од пошаста ове кризе треба да донесу и промене поимања демократије и њених егзистентних видова. Али основни задатак је развој цивилизацијских основа за ново конституисање “јединства противуречности” тржишта и демократије. Ради се о сплету економских реформи заснованих на тенденцијама савременог светског тржишта и развијених облика

производње и размене, са једне, и комплекса основа демократије (са оне стране идеализоване људске активности и идеализованих форми са друге стране).

Истовремено је пред нужним преиспитивањем свако разумно поимање друштвеног света будућности и цивилизацијског прогреса. Ради се и о критици стања и конкретних модела испреплетаних сфера економског и демократског живота у смислу новог искорака ка радикалним променама цивилизацијског постигнућа реформи и практичних облика функционисања заједница све до глобалних амбиција, реалних токова и појавних облика егзистенције. Постојећи начин егзистенције и економије и демократије завршава једну етапу у краху њених судбински конститутивних фактора, идеологија, организација. Даља егзистенција “тамних, сурових и немилосрдних” основа које “уништавају његова сопствена достигнућа” извора егзистенције и еволуције темеља постаје саморазарајући фактор цивилизацијске будућности.

Поменуто економске и демократске (али и шире политичке) односе, противречности, феномене и тенденције није могуће објашњавати и нове пројектовати, на њих деловати или интензивније утицати само помоћу владајућих (“стандардних”) дефиниција, теорема, устаљених инерција и доминантних стратегија. Пред наукама је из основа ново поимање фундаменталних основа “економског бића” и друштвеног односно демократског света. Посебно су важни начини превазилажења свих владајућих експеримената, које су свемоћни актери светске сцене усмеравали и водили и који су се нашли пред готово непрелазном препреком која се зове владајућа криза.

Са ових аспеката ваља продубити и проширити наше разумевање савремене светске економско-финансијске кризе зарад пројектовања активности заснованих на ентузијасту рационалног, будућег, оптималног. Стиче се утисак да нерешене тензије надвлађују а идеализоване форме брзих могућности санирања фундаменталних противречности површним и парцијалним мерама постају доминантна форма понашања. Идеал инерције се уздиже до звезданих висина. Повећава се отпор - невиђених размера - свеохватним преуређењима фундаменталних основа цивилизацијског развоја. Суштинског заокрета нема ни у повоју. Бежи се од аутентичних форми демократије, тржишта и економије у целини. Не пројектују се фундаменти - “икре” демократије у најширем значењу или пак законити процеси егзистенције и развоја савремених токова капитала са новим визијама и импулсима. Већина теоретичара савремености али и футуролога доказују да на постојећим

основама, појавним облицима и искуствима нема виднијих позитивних импулса економских и демократских институција и демократије као целине. Неопходна је потреба (хитна по временској димензији) пројектовати нови демократско-економски самопогон, реалног и утемељеног у могућностима а остварив у будућности.

Властодршци, законодавци, центри политичке и економске моћи својим понашањем негирају разумно поимање друштвеног света које ће се заснивати на развијању садржаја и облика демократије као обухватне мреже нових својстава. Наравно да ови нови, неопходни услов прогреса људске цивилизације има посла и са разумним поимањем и успостављањем непосредне везе тржишних интенција и економских критерија са будућим демократским облицима и организацијом демократских темеља и стварне праксе демократије и њених институција. Неопходно је успостављање непосредне везе савремених тржишних критерија и интенција али и противуречности са могућностима даљег осавремењивања и имплементације егзистентних својстава и претпоставки демократије.

Није тајна и није завера уперена против стварне праксе демократије да савремено светско тржиште врши нову, нужну (економски закониту) реалокацију модерне производње у светским размерама. Истовремено нема редистрибуције из постојећих центара политичке моћи нити је на помолу промена праваца “глобалних похода” на поједине регионе, државе, нације. У овој области схватања демократских облика организације и праксе готово да промене не могу ни регистровати ни најсензибилнији умови а камоли уочити као импулс промена. Најсавременији пориви у санирању светске кризе покушавају да сачувају непромењену ту светску грдосију коју називамо глобализација - са актуелним појавама странпутица и погрешне примене. Истовремено се на овим основа грчевито трага за новим импулсима и новом смислу позиције моћи и улоге државе (у економији, међународним економским токовима, разноврсним регионалним и глобалним усмеравањима, са геостратегијом која је доживела суштински погубљивост).

У свеобухватности ових токова и стања симболизују се тренутни мањкови рационалности поступака и неуспеси крију иза истинске економско-демократске нужности цивилизацијског похода. Очигледно су другачије намере и циљеви а не “дубоко перспективни конструкти”. Грамзивост и хегемонија доминирају појавним облицима глобализације. Постају и легални облици дегенерације демократских институција. Ту су и ванинституционални облици “назови демократије” као што је понашање тзв. “светске владе” односно центара економске и политичке моћи. Уз беспопштедну и

беспоговорну подршку развијених западноевропских земаља америчком схватању и примени демократије кроз глобализацију.

Речју, глобалистичка стварност се све више удаљује од замисли и пројекта. Догађа се то у свим сферама савремене цивилизације. Економске и демократске потенције прогреса усмеравају се ка путу незнања. У низу појавних облика редизајнирање не може да задовољи нужност темељних промена. Тим горе што доминира политичка моћ претварање демократских процеса у форме лојалности, хегемоније и доминација у којима основни актери (најразвијеније земље света) грчевито траже нове форме преливања капитала у светским размерама. Наравно ка њиховом власништву. Прихватају се само оне структуре демократија које имају карактер лојалности исказане кроз мере и критерије којима се испољава агресивност и доминација најразвијенијих сегмената света. Све ово проузрокује конвулзије са најснажнијим негативним тенденцијама у социјално-економским и реално демократским стварним односима и перспективама. Ове амбиције нису устукнуле ни пред свим наказностима савремених сурових облика економске и политичке доминације. У практичној егзистенцији светски центри моћи покушавају да примене старе – превазиђене облике доминације уз мале иновације у савременом појавном облику колонијалног понашања.

У овим стањима и практичној егзистенцији минимума квалитативне егзистенције светлих страна светског успона готово је немогуће заговарати неку нову еру глобализације. Чак и у глобалној, регионалној односно националној сфери. Нужности новог научног поимања преуређења фундаменталних светских модела економских и демократских облика и садржаја, регулатива и конституција је очигледна, нарочито после дубоких ломова и озбиљности економско- финансијске кризе и њене манифестације у међународним финансијским и тржишним размерама и токовима капитала.

Ургентна су научна и стручна истраживања и друге активности чији резултати треба непосредно да допринесу превазилажењу савремене светске велике и дубоке збрке. Истовремено то је и пут новог преуређења функционисања демократије и економских основа цивилизацијских токова (посебно како се односити према експлоатацији богатства широм света) без новог савремених и адекватних садржаја.

Преуређење светске цивилизације на основама *нове визије економије и демократије* једини је излаз из зачараног круга, спирале која води ка хаотичном неоколонијализму, новом стању у коме

глобални токови и тенденције намећу стратегију политичке доминације и економске подвлашћености.

У име демократије засноване на нелегитимности и нелегалности и економије засноване на одсуству економских критерија и утицаја покушава се да светско тржиште постане политички израз усмеравања ка највулгарнијим токовима доминације глобалне моћи. Ипак су то ограничене размере и дometri. Рекли би смо да је савремено светско тржиште немогуће свести на пуки инструмент доминације, са вулгарним визијама владавине само једне врсте капитала кредитно-монетарног. Па био он развијеног у сваком погледу.

Сложена је и противуречна мешавина савремене економије, а посебно економско-социјалних, економско-технолошких, банкарско-кредитно-финансијских, берзанских и других облика тржишта хартија од вредности који се као обухватна мрежа преплићу у савремено светско тржиште са снажним притиском да се удаљи од “матрица” економске валоризације “тржишног модела привређивања”. Али безуспешним по интенције тржишта али делотворним у изазивању кризних момената. Конфузија и експерименти су на сцени и утичу на “биће” тржишта чиме оно губи својство (догађа се то већ скоро век) слободног а поприма својства тржишно орјентисане економске силе која изражава, у суштини, делимично регулисано тржиште (у националним, регионалним и светским размерама). Суштина овога закључка је да тржиште није “укинуто” већ поприма другачије садржаје. Ако у овом контексту разматрања уведемо у анализу робу са свим својим трајно егзистентним економско-тржишним својствима, стварни и рачунско - апстрактни и симболички новац, репродуктивно предузеће (било индустријско, робно трговачко, мултинационално), капитал укључујући посебност и оригиналност људског капитала, тзв. менаџмент модерних индустријско-финансијских корпорација и др. најсавременије аспекте сложеног власништва и организације и друштвене егзистенције предузећа, савремена практична својства тржишта потпуно је јаснија. Разумљивија је и сва сложеност односа и испреплетеног утицаја логике тржишта, политике и савремених демократских облика организације земаља.

Када је реч о демократским процесима, демократским институцијама и облицима демократије у најширем смислу онда ваља рећи да је савременост а посебно појавне форме глобализације исказују обиље сложености, дилема, неслагања са функционисањем низа институција које се зову демократске. Наравно да теорија демократије касни да на научно валидан начин и садржајно егзактан

истражи и објасни све аспекте функционисања демократије које су у савременом “цивилизацијском поседу и функцији”. У нашем контексту анализе потребно је истаћи и посебно подвући: нити је могуће организовати модерна друштва и глобалне институције на принципима традиционалних основа демократије али и садржај и функционисања појединих демократских институција без новог таласа иновација (на пр. мултикултурално демократско представљање, форме савремених економских функција државе и адекватни садржаји функција демократских облика организације власти, економска улога крупног капитала и њихов утицај на функционисање демократских органа и институција, глобални утицаји најразвијенијих земаља на демократске начине одлучивања и др.) нити, пак, заснивање државних и светских токова економије и капитала на такозваним слободним тржишним односима. Ипак доминација политике над економски принципима је деценијама очигледна, доводи до деформације низа економских основа функционисања економије у цивилизацијским размерама. Промене ове врсте доводе до низа економских и привредно системских проблема који су, тренутно, исказани као кулминација банкарско-берзанског хаоса и кризе у светским размерама са, за сада, непредвидивим катастрофама. Уз све конвулзије и противуречности функционисања глобалних, регионалних и државних облика тржишних односа. Независно од свих стешњености функционисања и испољавања тржишне економије идолопоклоници анархичне квази демократије застрашују тврдећи да неки апстрактни неолиберализам тежи да својом ортодоксијом наметне тржиште као “регулативни механизам” свеукупног друштвеног система

Без научно “озбиљних” и свеобухватних истраживања је готово немогуће оценити у коме правцу се развија глобална пракса и судбина демократских институција и колико је савремена реалност “способна” да се врати ка функционисању и имплементацији тржишног модела економије који је у цивилизацијским размерама незамењив и у будуће. Основа оцене економије је капитал и дејствујуће економске вредности и параметри. У основи демократских процеса доминантни су ови економски токови. Наиме, неоспорно је да су на актуелној светској политичкој сцени “омеђујуће” различите форме и облици демократије и извршне власти али и једне оригиналне форме “светске бирократије”- не сме се занемарити и улога такозване “светске владе” и других центара моћи који делују ванинституционално. Ту су (на свим нивоима одлучивања) такозвани експерти и саветници и значајна структура моћи “администрације”. Све то заснива обиље сложености и противу-

речности стварности која се на различите начине (понекада дијаметрално супротно) у регионалном и свеобухватном владању - у смислу новог пута неокolonизације али и глобалног тока контроле и утврђивања стратегије деловања и понашања тзв. демократских институција: од светских до национално државних.

Редизајнирање демократских и државних уређења не прате економски облици и могућности економских токова и уређења. Снаже антитржишни односи размене; дивљају монополи; прави се посебна реторга октроисаних економско-финансијско-војних притисака; политичке уцене и захтеви економске врсте су бројни и веома актуелни на теренима геостратешких интереса. На светском тржишту се појављује низ експерименталних “ситуација” размене, донација, помоћи. Снаже бројни појавни облици “антитржишне економије”. Савременост је раздобље у коме бујају ретроградне антиекономске тенденције на свим странама. Занемарују научне и практичне чињенице да неолиберализам има своје превасходно упориште у монетарним конвулзијама изигравања вредносних интенција на тржишту. Неомонетаризам показује све своје наказности, банкарско-берзанске трансмутације су кулминирале са тзв. дериватима и осталим појавним узроцима светске економско-финансијске кризе. Теорија идејне манипулације је снажна а у разматрању реалних односа и будућности економије и демократије код квазинаучника еклектици никада краја.

Појавне облике економске и демократске стварности је немогуће “објашњавати” и на њих деловати односно утицати само помоћу владајућих (“стандардних”) дефиниција, објашњења и “модерних квазитеорема”. Владајуће теорије су рефлексије минулог доба и објективно су конзервативне и реакционарне. Здраворазумско поимање света реалности кризе и политичког начина њеног превазилажења треба да буде “укинута” односно критички превазиђено - чиме би излазак из кризе био извеснији и убрзанији.

Носпоран је утицај светских интеграционих процеса, дилема и тенденција на правце реформи у Србији. Сложени су непосредни доприноси и услови прогресивног разрешавања економских проблема и импулса развоју демократије у Србији. То значи да је развој демократских процеса и основни (поред економских) предуслова за међународне интеграције Србије.

БЕЗ ЕКОНОМСКЕ НЕМА НИ ПОЛИТИЧКЕ ДЕМОКРАТИЈЕ

Сама економска демократија упућује на економски поредак не само људског капитала, савремене технологије и других основних модерних производње, адекватног управљања (менаџмента), већ и природног капитала и других сфера модерног поимања поретка власти и нужности економије. Стварност земље, њени материјални потенцијали и општа снага модернизације су кључна “одређивача” економског система и поретка. У том контексту су и “потенције економског напретка и сигурности”. Уколико се сложени и противуречни односи економије и тржишта упућују и egzистирају и на “светској сцени”, онда су конфликти нужни, сложенији и са дубљим последицама. Ипак то не уништава нове ембрионе политичке демократије. Насупрот томе, цивилизације садашње модерности немогућа је без интеграције специфичне економске демократије на принципима капитала и политичких облика демократског организовања.

Економска демократија креира рационално јединство локалних, регионалних, републичких, регионалних и интернационалних оптимума, могућности, жеља и амбиција. Наиме. различити нивои власти захтевају да кључне одлуке и њихово спровођење имају економску и демократску “меру”. Да буду део целине политичких, економских и демократских процеса. Као модерно начело “вршења власти”.

Поставити питање пресудне везе стања економије и “владајућих и будућих вредности демократије и економије” је више него значајно у савременој пракси и токовима будућих промена. Посебно у вези са “слободно-тржишно-демократским” поимањем наше стварности и могућности. Ова економска и “политичка лавина” показала је “своје право лице”, обиље успешних преображаја али и низ “друштвених промашаја”. Да ли се сада нуди и намеће “иста неопходност”, али овога пута са другим “судионицима”? Са неупоредиво снажнијом одлучношћу, извесношћу и моћи за почетак нових промена ка афирмацији дате економске формације и развојних демократских процеса? Отуда и питање: какве су могућности демократије да се сила постмодерног развоја усмери на прави пут? Правац који се реално заснива и на универзалним вредностима савремене економије и демократије. Наука мисли да су неисцрпне.

Савремену стварност карактеришу противуречне варијације вулгаризације и крајњег изопачења “теорије неспутаног тржишта”

и потпуног одсуства “економске рационалности”. У реалностима у којима државна сила “вреба” неосвојене “економско-профитне” центре и целине. Јавно изречена одређења и ставове не прати адекватан економски поредак и систем - са развојном компонентом и другим економским претпоставкама и условљеностима политичке демократије и друштвеног живота. Као да су се економски стратеги система и економске демократије (делимично, или потпуно) окренули против својих учитеља погрешно примењујући њихове најзначајније концепте:

а) нобеловца Милтона Фридмана који каже “ниједна област не остаје изван... тржишта...”. Али су засновали своје деловање на његовој тврдњи: “Друштвени сектор има само један сектор - онај који се дефинише акцијом за сопствени друштвени интерес”,

б) англосаксонске савремене школе која истиче: “демократија је та која даје легитимитет тржишту”, а наши “тренутни стратеги” то одређење тумаче као да је модерна демократија оно што намећу, што егзистира у пракси, а што су, према њиховом мишљењу сажета “искуства демократије” и “економије”, прилагођена савременим условима, могућностима и перспективама.

Није изненађујуће да је на светској сцени присутна вулгаризација односа спектакуларно разорне економије, приватизације и неразвијања “друштвених претпоставки слободе” и тржишних нужности развоја тј. рационалних, конкретних и реалних облика и потенција економске демократије. Како је надвладала концепција “антиекономије”, без економских институција и егзистенције тржишних категорија, без механизма економских односа привређивања, без тржишног суда економске ефикасности, без прогресивних токова и развоја. Ово ретроградно стање карактерише и одсуство визије привреде, модерне пољопривреде, привредног предузетника и слободне приватне кооперације, економских и профитноносних тенденција. А све уз обиље конфликта противуречних тенденција и драматичних токова са којима се власт протеже на све поре економије и друштва.

Пракса “савремене глобалне економије” и “економске политике” је занемарила да се комплексни развој модерне привреде не може замислити и остварити без капитала у разним доменима друштвене егзистенције, тенденција савремене економије, адекватних спољноекономских трансакција, међународних токова капитала, финансијских трансакција и интернационално уређеног тржишта. Битни односи и пракса коју је “светска влада” тежи да наметне, постали су подлога за свеколико уништавање свих друштвених и материјалних вредности, нагомиланог материјалног богатства и

богатства у природним ресурсима и радно способном становништву и др.

Како одбрани и објаснити такозвану “економију и продукцију” која уништава капитал и могућности његовог оплемењивања, која разара све вредности тамо где је то немогуће, где економског и националног компромиса нема, а намећу се својствени (крајње неекономски и недомашински) назори, који имају и личну и међународно-личну компоненту. Насупрот економије опоравка и спаса, без неизбежне функције капитала, у незгодама уништавања друштвених вредности, у привиду неминовности, у једноличној маси “силе из врха” неминовности “овога пута”, у присуству манипулација разних врста. Лицемерје се протеже и ка непосредној помоћи онима “који лове у мутном”. Пред судом јавности, теоријске и политичке критике налазе се чињенице економије и политике деструкције уз оригиналну синтезу економско-политичког поретка хегемоније, или доминације центара моћи, обиље тенденција општег осиромашења и упућивања многих на пут који није њена историјска неминовност. Оваква деструкција економије оголила је до савршенства деструкцију демократије.

Може се уопштити да такве политике, економског система и економске политике нема ни у објашњењима науке, ни у “транзиционим моделима” (пројектима и искуствима) земаља “постсоцијализма”, нити пак у досадашњој пракси било које земље развијене економије и демократије. Нема ни у свим “кризним подручјима” наше галаксије. Није у функцији напор изградње економског друштва и демократије која своју реалност и перспективу заснива на искуствима друштвених поредака који су сразмерно и реално пријемчени нашој стварности. Овде и данас се не ради о односу демократије и економије, о односу реалних “пројеката спаса” и утопијских и самовољних “концепција”, већ о свему ономе што никада и ни у којим условима (земљи) неће ни бити модел, пракса, понашање, резултат, перспектива. Демократија и економска демократија нису се исказале као традиционалне људске тековине пресудне за прогрес модерног друштва. У том контексту би демократски процеси морали да задовоље високе савремене стандарде и афирмисати оне садржаје који су неминовни у смислу покретачке силе социјалних и политичких процеса, економске моћи самокретања, развоја и прогреса.

Не ради се овде о различитом схватању праксе и адекватних “статистичких” показатеља (које је у пракси донело беспримерно манипулисање економским подацима и емпиријским околностима), већ о апсолутним омерима немогућег, а обећаног, суспензије

свега што је производно, социјално, демократско, правно, најсаже-тије о указивању на негативне тенденције свега што је прогресивно и просперитетно. Да ли је то пут равнотеже ривалских сила у појединим регионима света.

Више од бесмислице и продубљене позиције незнања је, између осталог, погрешност мешања “својих жеља појединаца у власти” и реалних могућности бољитка економије, благостања, перспективе и успешности власти, са истовременим свеколиким бирократским подржављењем економских послова, тј. економске стварности. Тоталитаризам и “политичко-економска тиранија” је данас општа карактеристика и преовлађујући процес у низу реги-она. Егзистирајући феномен. Да ли је то најбржи пут ка глобалном нивоу комбинације крутог централизма и неконтролисаног анар-хизма уместо демократске власти? Више је него сигурно да су ове амбиције “у функцији”. Али је и још нешто у игри, јер ово стање није случајно. Која је земља политички и економски научно спо-собна да разуме и (евентуално) види и предвиди, да може да закључи колико је у садашњости извесна веза са важним и кључним консеквенцама светске трагедије неразвијених подручја и земаља? Колико је у нераскидивој вези са геополитичким интересима? Да ли неразвијене чека пут и пракса земаља којима је “економско и де-мократско уређење” наметнуто силом и “војном армадом”.

Отуда је и немогуће заобићи круцијалну дилему и питање: да ли данас свет улази у фазу потпуне несигурности и деструк-ције “свих полуга власти и центара моћи” која уместо садашње, готово неподношљиве и неприхватљиве стварности афирмише нова лажна обећања, неоствариве наде а истовремено упућује на све извесније пролонгирано сиромаштво за велику већину грађа-на галаксије односно њихову готово “потпуну пропаст”? Да ли је ово реалност, или илузорност постојеће примитивне тоталитари-стичке концепције владања која машта о феудализацији, или рефе-удализацији са истим крајњим производом? Реалност условљава суштинска питања: коју мудрост и флексибилност, која решења и политику афирмисати, којом политичком борбом и реалитетима, којим институционалним и реформским променама и њиховим до-минантним садржајима, а да оне у будућности представљају по-тенцију економским и демократским основама уређења друштва?

Питање је колико будуће реформе могу пресудно доприне-ти покушајима економије и демократије, економском напретку и свему ономе што природно и реално припада грађанима, свакој зе-мљи посебно и њеној будућности. Ипак је незаобилазна и оцена да ли је политичка легитимност и нужност промена пред новим

искораком. Актуелна глобална економска кретања и доминација политичке силе посегли су за стратегијом пожељности сталног просперитета за најразвијеније, на уштрб неразвијених. Наравно да то незауостављиво води одсуству економских критерија у остваривању ширих потреба економског прогреса целе цивилизације. Оваква зависност, без својих реалних сила развоја води у незауостављиву кризу и демократских и економских “икри” будућности.

Међутим, доминирају констатације и политички ставови да друштвена пракса савременог света произилази из целовитог научног мишљења о њему. Ипак је објашњење праксе кризних практичних момената да су неопходни нови научни погледи јер постојећи и (на жалост) владајући нису ни у каквој корелацији са његовим противуречностима и сазрелим потребама за новим сазнањима и новим концепцијама и пројекцијама савремених друштвених односа. Ради се о покушају развијања аргумената очувања постојеће праксе и облика политичке и државне доминације над економијом. Глобални и регионални ниво “великих економско-технолошких и финансијских промена” као и “банкарско-берзанских трансмутација” је попреште вулгарне апологије уређења и владајућег поретка и дате економске политике. Економије развијених земаља, које су деценијама утонуле у самозадовољство, сада покушавају да буџетским манипулацијама и непосредним интервенцијама искључиво политиканског усмерења да посредством социјалног поља спасу своју економију зле коби даљег и дуљег понирања. Брзометна решења ове врсте као преображајни пут са једностраном идолатријом “демократије” и “тржишта” гурају у нове апсурде. Ови апсурди се уздижу до те мере научног поимања да се нобеловцу Штиглицу приписује оцена де је “основни узрок светске економске кризе” одсуство одређене законске регулативе. Други су узроци савремене кризе “животних артерија” - демократије и економије у савременом свету.

Све појавне облике глобалних уређења и понашања, резултата и усмераваних токова нужно је критички оценити са аспекта актуелног стања и будуће судбине. Крајње је време да се ово прихвати јер је очигледно да стихија оштрих противуречности савременог друштва води у тешке неизрецивости и непредвидиву катастрофу.

Напред изложене особености, противуречности и процеси актуелне збиље намећу додатно објективисање одређења вредности опажања и оцена о новом развоју демократије са неминовно адекватним прогресивно импресивнијој друштвеној функцији и новим потенцијама могућности и одговорности државе. Са новим

државним економским функцијама, јавним финансијама и јавном потрошњом.

ОПШТЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ И ДИЛЕМЕ УСЛОВЉЕНОСТИ ЕКОНОМИЈЕ, ДЕМОКРАТИЈЕ И ДРЖАВЕ

Односи државе, економије и демократије су у савремености непосредно попреште неизвесних судара и сукоба разноврсних политичких доминација, геостратешких амбиција и политичко-војних сила. То изазива низ противуречности везаних за преовлађујуће стање економије, економских функција државе и егзистентних демократских процеса.

Држава као сегмент економско-политичког институционалног дизајна у савременим токовима капитала и неминовним економским облицима међународних односа, интеграција и глобалних асоцијација заснива свој најшири ентитет на развијеним и консолидованим процесима и садржајима демократије.

Односи државе, економије и демократије су у савремености непосредно попреште неизвесних судара и сукоба разноврсних политичких доминација, геостратешких амбиција и политичко-војних сила. То изазива низ противуречности везаних за процесе развоја и преовлађујуће стање економије, економских функција државе и егзистентних демократских и националних капацитета политичких институција. Негативне појаве и тенденције су посебно изражене у Србији. Даље и неопходна реформа мора уважити потребу радикалних промена у складу са теоријским и практичним токовима савременог света. **У извесном смислу Србија је пред изазовом нужног стварања новог, трагања за самосвојним, оригиналним, за путевима преобликовања нерационалног у економски потенцијално на сложеном и противуречном путу ка епохи економског прогреса, хуманизације и демократских промена.** Адекватни метод и научни инструменти сазнања економских појава и процеса, снаге капитала и српских реалности се постављао, и намеће се и данас, као критеријум и стваралачки предуслов трагања за новим. Темељно и научно засновано истраживање и изучавање, научна економска анализа почетка овога века узрочна је и реална претпоставка нашег укључивања у развој савременог капитала и друштвених односа заснованих на њему. Постоје „многе ствари о којима мало знамо“ а које опредељују наше могућности пута ка будућности и успешности неминовних кретања. Отуда се

намеће неопходност појмовно категоријалних одређења и обраде њихове практичне егзистенције јер веома мало знамо о њиховим савременим садржајима и међусобним везама. У овоме делу рада полазимо од потребе преуређења државе у најширим размерама и јавним облицима.

Пред нама је био веома захтеван истраживачки посао како изградити модерну државу, њене јавне финансије и јавну потрошњу и тиме се научно аргументовано и стручно упутити на терен њених економских реформи. Сложена питања реформи, уз снажне функција државе без прецизног разлога и јасних циљева, укључујући тенденције економског система као полазне развојне и прогресивне потенције, анализирали смо у кохеренцији које упућује на разграничење тоталитарне функција са модерне (неопходне) улоге. Могућности разоткривања ових својеврсних вододелница будућности упућивало нас је на разматрање економије и демократије, тенденције јачања регионалног државног организовања и незаустављивих тенденција глобализације, а све у непосредној вези са позицијом државног сектора. Затим, на стварне домете односа нормативног и стварног, са честим мењањем нормативног окружења и његовим делимичним спровођењем или неспровођењем, са улогом класичне државне моћи и утицаја.

Уопштити могућности доприноса прерадом широког спектра функција државе поставља и реалне циљеве шта треба да ради држава будућности у сфери економије, каква се конституција економског система намеће са адекватном улогом и функцијама јавних финансија? Определили смо се, због тога, да посебно обрадимо економске функције државе, саморазвој капитала и савремено тржиште. Затим, дилема у систему државне позиције према економској политици које неће спречавати већ омогућавати оптимални развој. Није реторичко питање којим ће садржајима овај комплекс економских и државних преплитања да резултира у сфери јавне потрошње? То, наравно, јавну потрошњу доводи у реалну економску и политичку корелацију са максимирањем позитивних социјалних промена и друштвеног развоја. У земљама развијених економија али и неразвијених. Тиме и у Србији.

Постављајући ове циљеве истраживање је обухватило веома опсежан осврт на фундаменталне чињенице карактеристичних феномена јавне потрошње у свом историјском току и еволуцији значајнијих теоријских погледа односно историјских збивања у државној и економској конституцији али и стварању повољне међународне констелације. Истовремено је било значајно упоредити праксу са теоријским одговорима на савремене манифестантне ви-

дове јавне потрошње, јавних финансија, пореза и пореске политике.

Пошли смо од генерално правилног и научно верификованог става да реформа државе треба да обезбеди, као акциони друштвени пројекат преображаја, оптимално ширење економских и развојних могућности, рационални и демократски програм ка економски ефикасном социјалном друштву. Да непосредно, на квалитативно нов начин, омогући економско – својинско уређење друштава, преображај ка рационалним и другим неминовним у будућности функцијама капитала, за тржишну економију у којој не би била нарушена социјална права и развој демократије. Није дилема да овај нови пројекат треба да буде и носилац је друштвених захтева за индивидуалним слободама и отвореним друштвом. Да грађење нове државе сеже ка скоро свим поре у којима се појављује у целини економског и друштвеног миљеа. Ради се о јединственим интенцијама реформских захвата (које требају да теже том циљу) на националном, регионалном и глобалном нивоу.

Ове свестране промене функција државе су вишеслојне и обухватне. Ту леже бројне сложености нашег истраживања и анализе. Није тешко критички оценити тенденције у сфери економског система, економске политике, јавних финансија, глобалних токова капитала и амбиција појединих економија региона, држава. Теже је уопштити цивилизацијско »комешање« на линији стварања рационалније, стручније и ефикасније државне управе, пројектовање модерних функција државе, нових делокруга и институционалних капацитета. Истовремено ће ове »скупности« пројектовати реформу јавних финансија, условиће даљу претерану буџетску и парабуџетску потрошњу. Другим речима јавну потрошњу. Ради се о дубоким и темељним преудешавањима са »новим алаткама« које ће омогућити узајамно богаћење капитала, грађана, држава али на основи објективних могућности уз незаобилазно (законито) максимирање привредног и друштвеног прогреса.

Опредељења за даљу изградњу и конституисање економски и пословно високо оспособљене државе са правом устврђују да се савремена изградња економија не заснива на пуким инструментима негације облика примене или форми усавршавања функција и компетенција државе. Напротив, свидело се то или не господарима света, мора се заснивати на сталној тенденцији јачања тржишта и економских тржишних института и на њима засноване производње и развоја, интеграције у савремене токове светског тржишта и сложене токове интернационализације капитала.

Читав је низ очекивања да у оваквим реформским напорима економско-социјална улога државе поприма специфична својства која економске проблеме на релацији доходак – потрошња разрешава у корист економске употребе а на уштрб расипања, бирократских неекономских прерасподела, у ограничавању власти господара субјективизма и самовоље. Немогуће је усмерити ка економији ове дубоке противуречности (у односима и реалним токовима) без адекватног конципирања реформе јавних финансија, како би оне „у мноштву промена и еволутивних процеса“ допринеле реалности економских потенција капитала посебно у светским токовима у својој савремености (тржишта роба, новца, радне снаге, техничко-технолошких решења и сазнања и др.).

Наше истраживање афирмише значај опредељења да је успешност националне економије уско везана и условљена ефикасним вођењем послова јавне управе уз минималне трошкове, јавних финансија са високим степеном ефикасности и рационалности али са развојном »мером« односно огромним извором потенција ка модерном обављању економских функција државе, њеног делокруга и државног сектора производње. Овде се намеће квалитативно нова визија јавне потрошње и економије управљања државног сектора који се уздижу на ниво непосредног доприноса тржишној економији.

Савременост државних економских функција намећу јаван и ефикасан надзор над јавним финансијама и јавном потрошњом. Јавност и ефикасан надзор над различитим државним функцијама и циљевима осигуравају задовољење друштвених потреба и интереса и карактеристика су сваког демократског друштва. На тај начин се онемогућује искривљење садржаја и реалности тј. економских извора и употребе дохотка у оквиру јавне потрошње али и смањује могућност да оне постану сервис владајуће елите.

*

Може се посебно у закључку истаћи: савремену демократију условљава како модерност и законити токови капитала тако и функција државе (у националним и интернационалним размерама. Ту је и готово безброј субјективних, институционалних и других детерминанти које условљавају развој демократских односа. Отуда и нужност редизајнирања политичких институција као предуслов даљег прогреса демократије и неминовних демократских процеса.

Sreten Sokic

CONTEMPORARY ECONOMIC CHANGES AND THE DEVELOPMENT OF DEMOCRATIC PROCESSES

Summary

The latest modern international routes of development of democracy carry with them an objective process of unification, and subjective process of disunification. There is the fullness of political and, primarily, economic interdependence. Those synthesized inevitability of tendency of capital, which are unbounded prosperity and track of progress. Processes of modern state must be accompanied by an adequate development of democracy. Of course, with special concept of mastering countries and regions. Conflicts or national unity opportunities and international views and barriers adjustment of international. All societies are „the international background of“ necessary adjustments which, very often openly, imposes certain geo-strategic interests. Not rarely, and world capital flows and their open conflict with national identity. Civilization, at the same time, striving for more developed democracy, market economy, and appropriate role of the state. This trend inevitability followed by Serbia. Capacity and facilities of existing institutions in our country are far away from reality of dominant contemporary democratic forms. Even further of those forms and contents which are assumption of modernity and future. Hence the scientific research activities within the project „Democratic and national capacity of political institutions in Serbia within the framework of international integrations“ (num. 179009), in the next five years, special task to critically reassess democratic development opportunities with the improvement of basic facilities of reforms to contemporarity. This paper is a theoretical form of pointing out the key issues and dilemmas of direct interdependence of economy and democracy and the importance of the state in them.

Key words: State, Economy, Democracy, Political institutions in Serbia, International integrations

ЛИТЕРАТУРА

- Адамовић, Љ., *Интеграција и дезинтеграција светске привреде*, Савремена администрација, Београд, 1987.
- Basle, Maurice, *Systemes fiscaux*, Dalloz, Paris, 1957. i 1989.
- Бурда, М., Виплош, Ч., *Макроекономија*, Центар за либерално-економске студије, Београд, 2004.

- Van Xorne, S.J., Van Wachonjicz, M.J., *Osnove finansijskog tržišta*, Mate, Zagreb, 2002.
- Вулетић, В., *Глобализација – мит, или стварност*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 2003.
- Галбрајт, Х.К., *Новац*, Грмеч, Београд, 1997.
- Галбрајт, Х.К., *Добро друштво*, Грмеч, Београд, 1997.
- Друкер, П.Ф., *Посткапиталистичко друштво*, Привредни преглед, Београд, 1995.
- Кејнз, Џ.М., *Опита теорија запослености, камате и новца*, Култура, Београд, 1956.
- Киндлебергер, П.Ц., Алибер, З.Р., *Највеће свјетске финансијске кризе, маније, панике и сломови*, Масмедиа, Загреб, 2006.
- Ковач, О., *Економија региона света*, Мегатренд, Београд, 2004.
- Марковић, Љ., *Капитал, економија и социјализација*, Факултет политичких наука, Београд, 2004.
- Martinez – Vasljujez, Jorge – McNab, Robert, *Tax systems in Transitions Economies*, Georgia State University, 1997.
- Melville, Allan, *Finance Act 2003*, Ninth Edition, Prentice Hall, Harlonj, 2004.
- Наполеони, Л., *Олош економија*, Хеспериа Еду, Београд, 2009.
- Печујлић, М., *Глобализација – два лика света*, Гутенбергова галаксија, Београд, 2002.
- Реинерт, Е.С., *Глобална економија*, Чигоја штампа, Београд, 2006.
- Самуелсон, П.А., Нордхаус, Д.В., *Економија*, Мате, Загреб, 2000.
- Сокић, С., *Транзиција – илузија, или будућност*, Завет, Београд, 2000.
- Сокић, С., *Економија транзиције*, Завет, Београд, 2003.
- Сокић, С., *Капитал у економији транзиције*, Завет, Београд, 2005.

Resume

In this paper we have founded an analysis of democracy, economy, and a direct role in the economic functions of the state as the need for their new scientific understanding and in particular insistence on those inevitable contents which overcome new conflicts, contemporary antagonism, but based on a new vision of future relations. The general theoretical views on the relationship of democratic processes with the global economic and political processes become a general framework for the evolution of content and existence of democratic processes and democracy in the future. Questions of understanding the relationship of democracy and the economy (which is the essence of this paper) in this century (at least) points to a critical examination **of the leading ideas** which prevail in the mastery of systems of political organization over character and necessities of economic phenomena. Then, looking at those ideas which are sidelined in the world of academic discussions, concerning the general theoretical position on modern forms of democracy that are conditioned by the qualitative economic aspects.

Relations between state, economy and democracy are in the contemporary arena of direct conflict and the uncertain impact of various political dominance, geo-strategic ambitions and the political and military force. This triggers a series of contradictions related to the prevailing state of the economy, the economic functions of the state and existing democratic processes. Often, what is worse, a lot of the economic basis of the present and the future is too soon cornered (by policy decisions) in the museums of the past, partially and incorrectly implemented or simply ignored. At the same time exist a variety of improvisations with primarily economic sign and ambition, becoming the ruling scientific and normative power and reality. What is the worst with one unsustainable economic content is determined the time resolution of the key (accumulated) contradictions, crises and economic and social leverage of the future. The decisive affirmation of non-economic objectives and measures, making political decisions in the power of conditioning and flow, usage, and use plenty of experiments in that sphere of the economy where it is impossible. It had to lead to instability of national economies and the moments of crisis which culminated in the 2007th year worldwide. We have developed the argument that the reorganization of world civilization on the basis of a new vision of the economy and democracy is the only way out of this vicious circle, a spiral that leads to chaotic neo-colonialism, new condition in which global trends and tendencies impose a strategy of political domination and economic subordination. Of course, it is made on the other side of the democratic processes.

* Овај рад је примљен 18. септембра 2011. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 16. новембра 2011. године.